

TRAMPA

mektedir. Normal bey'de ise önce ifası gereken edim semendir. Semen ifa edilinceye kadar karşı taraf mebi' üzerinde hapis hakkı ileri sürebilir. Burada her iki taraf hapis hakkına sahiptir.

Yine normal bey'de mebi' tek olduğu için onun ifa öncesinde helâk olması akdin infisahına yol açarken trampada her iki bedel de mebi' konumunda bulunduğundan bedellerden birinin helâki akdin infisahını gerektirmez. Çünkü geride bir mebi' daha bulunmaktadır. Her iki mebi' de akid için amaç konumundadır. Bu açıdan trampa bey'den farklı bir durum arz etmektedir. Normal bey'de semen değil mebi' akdin maksadı sayılmıştır. Semen helâki akdin varlığını etkilemezken mebi'in helâki etkiler. Trampada ise bedellerden hiçbirisi semen konumunda değildir. İnfisah açısından bey' ile trampa arasındaki bu fark ikâle hakkında da geçerlidir. Normal bey'de mebi' konumundaki bedel helâk olduğunda ikâle yapma imkânı kalmazken semenin helâki ikâlenin yapılmasına engel teşkil etmez. Trampa akdindeki her iki bedelin mebi' niteliği taşıması sebebiyle bedellerden biri helâk olsa bile geride yine mebi' konumunda bir bedel vardır ve bunun varlığı ikâlenin hâlâ mümkün olduğunu gösterir. Bu durumda ikâle yoluna gidilmişse helâk olan bedelin kıymeti ödenir. Öte yandan bedellerden birinin zapta uğraması durumu farklı değerlendirilmiş ve akdin varlığına engel sayılmıştır.

Trampa ekonomisinden paralı ekonomiye geçişi hedefleyen Hz. Peygamber ribevî mallar arasında gerçekleşen trampa için daha sıkı şartlar getirmiştir. Aralarında cins birliği ve eşitlik bulunması, peşinen mübadele edilmesi şeklinde özetlenebilecek olan bu şartlar fıkhîta geniş tartışmalara yol açmış ve geniş anlamıyla bey' akdine dair fikhî hükümlerde müctehidlerin ribâ yasağının gerekçesine (illet) dair benimsediği farklı yaklaşımlar ekseninde şekillenmiştir (bk. FAİZ). Hanefiler'e göre para tarafların belirlenmesine rağmen muayyen hale gelmeyeceğinden para mübadelesinin hiçbir şekilde trampa sayılmayacağı açıktır. Buğday, arpa, hurma gibi ribevî malların mübadelesinde trampadan söz edilebilmesi için iki bedelin de akdin kuruluşu sırasında ferden muayyen hale getirilmesi gerekir. Bu durumda ise faizden kaçınmak için iki bedel arasında cins birliği, peşin ve eşit miktarda olma şartları aranacaktır. Bu sebeple ribevî malların trampasının pratik bir değeri pek yoktur. Sadece bedellerden birinin ribevî mallardan ol-

ması ribâ hükümlerini gündeme getirmez. Bu durumda bedeller arasındaki nisbetlilik ribâ değil gabn olarak nitelenir.

Her iki bedelin peşin kararlaştırılması yönüyle trampa selemnden, her iki bedelin ferden tayin edilmesi yönüyle de mutlak bey'den ayrılır. Trampada mübadele edilen iki ayn arasında değer yönünden denklik sağlamak için bedellerden birine para eklenebilir. Bu durumlarda gerçekleşen karma işlem yapı itibarıyla çift işlem sayılır. Paranın tekbül ettiği kadarıyla normal bey', geri kalan kısmı bakımından trampa kabul edilir; çünkü işlemin asıl hedefi mübadele edilen mallardır, diğeri ise tâli niteliktedir. Ana işlem trampa, tâli olanı normal bey'dir. Böyle bir işlemde akid kurulduktan sonra ifa edilinceye kadarki aşamada ortaya çıkacak sorunlar açısından akdin bu karma yapısı problem çözümünde önemini korur ve asla yok sayılmaz. Zira karşılıklı bedeller arasındaki dengeyi sağlayan bu tâli işlemidir ve asıl akdin gerçekleşmesinde tarafların iradesini belirleyecek öneme sahiptir.

Trampa akdinde şüf'a ve görme muhayerliğinin varlığı özel ihtimamı gerektiren bir husustur. Trampaya konu olan bedellerden birinin şüf'a hakkı barındırması ve hak sahibinin bu hakkını kullanmaya kalkması halinde karşı bedel olarak kararlaştırılan mal taayyün ettiği için şüf'a hakkı sahibinin bu malı aynen temin etmesi çoğu zaman imkânsızdır. Bu durumda o malı sahibinden rayiç bedel üzerinden satın alıp satıcıya teslim edebilir. Mal sahibi malını satmaya yanaşmazsa malın kıymetini ödeme yoluna gider. Aynın değeri bilirkışı tarafından belirlendikten sonra bu miktara diğer taraf itiraz etse bile malın bizzat kendisinin temininde ısrar etmesine itibar edilmez. Diğer tarafın bu ısrarına itibar edilip satıcı da bunu satmaya yanaşmazsa veya bu durumu fırsat bilip gerçek değerinin üzerinde bir fiyat talep ederse şüf'a hakkı sahibinin bu hakkını kullanması zora sokulmuş olur. Ancak trampanın yapısı gerekçe gösterilip şüf'a hakkının iptali yoluna gidilemez. Trampaya konu olan bedellerden biri veya her ikisi taraflarca görülmeden akde konu yapılmışsa bu takdirde her iki taraf görme muhayerliğine sahiptir. Bu durum görme muhayerliğini geçerli sayan Hanefiler için söz konusudur. Bunu geçerli saymayan Şâfiiler için böyle bir ihtimal gündeme gelmez. Trampada taraflardan biri veya her ikisi için şart muhayerliği ileri sürülüşse bu muhayerlik etkisiz hale gelmedikçe akid bağlayıcılık kazanmaz.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "kyz" md.; Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Aşl* (nşr. Ebü'l-Vefâ el-Efgânî), Beyrut 1410/1990, V, 60; Serahsî, *el-Mebsût*, XII, 110-114; Kâsânî, *Bedâ'i'*, V, 134; Burhâneddin el-Merginânî, *el-Hidâye*, Kahire 1355/1936, III, 42; Osman b. Ali ez-Zeylâfî, *Tebyinü'l-hakâ'ik*, Bulak 1314, IV, 45, 307; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, VI, 10, 338, 497; VII, 55, 107, 155; İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-râ'ik*, V, 105, 282, 292; İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetâva'l-kübra'l-fikhiyye*, Kahire 1308, II, 227; Abdurrahman Şeyhîzâde, *Mecma'u'l-enhur* (nşr. Halîl İmrân el-Mansûr), Beyrut 1419/1998, III, 3; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), IV, 501, 504; V, 97, 113, 134, 208, 560; VI, 158; Haluk Tandoğan, *Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri*, İstanbul 1988, I, 335-340; "Muşkâ-yeza", *Mv.F.*, XXXVIII, 343-345; Ali Bardakoğlu, "Trampa", *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), İstanbul 2006, IV, 2061. BİLAL AYBAKAN

TRANSKRİPSİYON

Bir alfabe de yer alan harflerin bazı özel işaretler ilâvesiyle başka bir alfabenin

karakterlerine çevrilmesi, çevriyazı.

Bir alfabe de mevcut seslerin / harflerin bazı özel işaretler kullanılarak başka bir alfabenin harflerine dönüştürülüp onlarla gösterilmesini ifade eden **transkripsiyon** (Fr. transcription) uygulamada diğer alfabelerin, yaygınlığı sebebiyle Latin alfabesine çevrilmesi şeklinde kendini gösterir. Transkripsiyon Göktürk, Uygur, Kiril, Grek vb. alfabelerin seslerinin Latin alfabesindeki karakterlere çevrilmesi şeklinde görüldüğü gibi daha çok şarkiyat çalışmalarına paralel olarak Arapça metinlerin, Arap alfabesinin kullanıldığı Farsça ve Urduca metinlerin ve aynı alfabeyle yazılmış Türkçe metinlerin Latin harflerine dönüştürülmesi şeklinde uygulanır. Özellikle şarkiyatçılarla bazı çağdaş Türk âlimlerinden bilimsel çalışma ve neşir yapanlar arasında yaygındır. Bu tür metinlerin Latin harflerile yazılmasına "Latinizasyon", bu duruma getirilmiş metinlere "Latinize" denilir. Teoride yazı çevrimi karşılığında "transkripsiyon" ve "harf çevrimi" anlamında **transliterasyon** diye anılan iki yöntem söz konusudur. Transkripsiyon usulünde her harfe karşılık bir harf kullanılır. Arap alfabesinde sesli harfler bulunmadığından bu yöntemde ünlüler çevriye yansıtılmaz:

"من غير أخاه بذنب لم يمت حتى يعمله": "Mn 'yyr 'h h b-znb lm ymt htty 'y'mlh" gibi. Transliterasyon yönteminde ise okuyuş ve telaffuz yansıyan harflerin karşılanması esas olduğu için Arap alfabesindeki ünlüler (harekeler) bu yöntemde karşılık bulur: "Men

TRANSKRİPSİYON

idgam edilmeden yazılması isabetli görünmemektedir.

Bu transkripsiyon sistemlerinin incelenmesi, dillerde yaygın ve işlek olan “ت, ب, ث, د, ر, ز, س, ف, ك, ال, م, ن, ه, ی”

seslerinin, ayrıca özgün sesler olan “پ, گ, ع, ط, ص, ح, ه” harflerinin gösterilmesinde uzlaşma bulunduğu, yine özgün sesler olan “و, غ, ق, و, ج, ح, ذ, ز, ض, ظ, غ, ق, و” d, dh; h; kh; x; ç; ç; dj; j; t; th; z;

ğ, gh; z, z; z; z; d; ş, ş, sh; z, z; z; v, w; k, q” şeklinde değişik karşılıklarla gösterildiği sonucuna götürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

C. Brockelmann v.dğr., *Die Transliteration der arabischen Schrift: Denkschrift dem 19. internationalen orientalistenkongress in Rom, Leipzig 1935; Türk İlmî Transkripsiyonu Kılavuzu*, İstanbul 1946; *Transcription phonétique et translittération*, Oxford 1962; *Transliteration of Arabic Characters BS. 4280*, London 1968; Zeki Velidi Togan, *Tarihte Üsûl*, İstanbul 1969, s. 312-320; Yusuf Ziya Kavakcı, *İslâm Araştırmalarında Üsûl*, Ankara 1976, s. 122-130; Tahsin Banguoğlu, “Arapça Metinlerin Transkripsiyonu Üzerine”, *AÜİFD*, VIII (1961), s. 179-180; Sâlim Neysârî, “Transliteration of Oriental Words into Latin Characters”, *Journal of the RCD Institute*, I/3, Tahran 1963, s. 5-11; II/2 (1969), s. 122-127; B. S. Amoretti, “L'onomasticon Arabicum”, *L'Oriente Islamica*, II, Roma 1971, s. 291-306; “Mukaddime”, *İA*, I, s. XX-XXII; “Liste des translittérations”, *EI* (Fr.), I, s. XIII; *DİA*, I, “Transkripsiyon İşaretleri”.

İSMAİL DURMUŞ

Arap, Fars ve Kiril harflerinin Latin harflerine çevrilmesine dayalı bazı transkripsiyon sistemleri tablosu (diğer alfabe harflerinin Latin harflerinden karşılıkları için bk. HARF)

Arap-Fars Alfabesi	İslâm Ansiklopedisi	The Encyclopedia of Islam (Yeni nesir)	Encyclopédie l'islam (Yeni nesir)	GAL Supplement	Şarhiyat Mecmuası (İstanbul)	Revue des Etudes Islamiques (Paris)	Arabic (Paris)	Türk İlmî Transkripsiyon Sistemi	İlahiyat Fakültesi Dergisi (Ankara)	DİA	Kiril Alfabesi	Latince karşılığı
آ	A	A	A	ʾ, A	A	A	ʾ		ʾ, A	ʾ, A	А	A
ا	Ā	Ā	Ā		Ā				Ā	Ā	Е	E
إ	ī	ī	ī		ī						И	ī
أ	O, U	U	U								О	O
او	Ō, Ū	Ū	Ū		Ū					Ū	У	U
ء	ʾ	ʾ	ʾ	ʾ	ʾ	ʾ	ʾ	ʾ	ʾ	ʾ	Ь	ʾ
ي	ī		ī		U					ī	Э	Ī
ی, ای					ī						И	ī
و, او					Ū						Ю	YU
ب	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	Б	B
پ	P				P	P		P			П	P
ت	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	Т	T
ث	Ṭ	ṬH	ṬH	Ṭ	Ṭ	Ṭ, Ṣ	Ṭ	Ṭ	Ṭ	Ṭ	Ц	ṬS
ج	C	DJ	DJ	Ġ	C	Ġ	Ġ	C	C	C		
چ	Č	C	Č		Č	Č		Č			Ч	Č
ح	H	H	H	H	H	H	H	H	H	H		
خ	H	KH	KH	H	X	H	H	H	H	H	Х	KH
د	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	Д	D
ذ	Z	DH	DH	D	D	D, Z	D	Z	D	Z		
ر	R	R	R	R	R	R	R	R	R	R	Р	R
ز	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	З	Z
ز	J				J	Ž		J			Ж	Ž
س	S	S	S	S	S	S	S	S	S	S	С	S
ش	Š	SH	SH	Š	Š	Š	Š	Š	Š	Š	Ш	SH
ص	Š	Š	Š	Š	Š	Š	Š	Š	Š	Š	Ш	SHČ
ض	Ž	D	D	D	D	D, Z	D	Z	D	Z, D		
ط	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T		
ظ	Z	Z	Z	Z	Z	Z, Ž	Z	Z	Z	Z		
ع	ʿ	ʿ	ʿ	ʿ	ʿ	ʿ	ʿ	ʿ	ʿ	ʿ	Ь	ʿ
غ	Ġ	GH	GH	Ġ	Ġ	Ġ	Ġ	Ġ	Ġ	Ġ	Г	G
ف	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	Ф	F
ف								V, V				
ق	Q	Q	Q	Q	Q	Q	Q	Q	Q	Q	К	K
ك	K	K	K	K	K	K, ħ, gğ	K	K	K	K		
گ	G	G	G	G	G			G				
ث	Ū							Ū			Я	YA
ل	L	L	L	L	L	L	L	L	L	L	Л	L
م	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	М	M
ن	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	Н	N
نک								Ū				
و	V	W	W	W, U	W	W, V	W	V	W, Ū	V	В	V
ه	H	H	H	H	H	H	H	H	H	H		
ی	Y	Y	Y	Y, İ	Y	Y	Y	Y	Y, İ	Y	И	Y
ے	A, E	A	A	A	A	A	A	A, E	A, E	A, E		
ے	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ, İ		
ے	O, Ō, U, Ū	O, U	O, U	O, U	O, U	O, U	O, U	O, U	O, U, Ō, Ū	O, Ō, U, Ū		
ر	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	А	Ā
ی, ح	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ, İ	İ		
ے, و	Ō, Ō, U, Ū	Ō, Ū	Ō, Ū	Ō, Ū	Ō, Ū	Ō, Ū	Ō, Ū	Ō, Ū	Ō, Ū	Ō, Ū		

TRAVNİK

Bosna-Hersek'te tarihî bir kasaba.

Bosna'nın orta kesimlerinde Saraybosna'nın 90 km. kuzeybatısında deniz seviyesinden 504 m. kadar yüksekte yer alır. Derin vadisinde kuzeydeki Vlašić ile (1943 m.) güneydeki Vilenica (1235 m.) dağlarının arasında uzanan küçük bir akarsu olan Lašva ırmağı şehri ikiye böler. Travnik'in 12 km. güneyinde endüstri bölgesi Yeni Travnik (Novi Travnik) bulunmaktadır. Travnik Osmanlı döneminde XVI. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Zamanla hızlı şekilde büyüyerek ülkenin taşra merkezlerinin en büyüklerinden biri haline gelmiştir. 1699-1851 yılları arasında Bosna vezirlerinin ikamet ettiği yer olup bu dönemde pek çok cami, okul, hamam, tekke ve diğer binalarla donatılmıştır. Osmanlı döneminde Travnik'in ana nüfusunu müslümanlar teşkil etmiştir. Şehir çevredeki dağlardan görüldüğü üzere, Osmanlı geçmişinin bir görüntüsünü sunar.

Travnik'in bulunduğu yer tarih öncesinden itibaren yerleşime açık olmuştur. Pek çok arkeolojik bulgunun, paranın, seramiğin ve yapı kalıntılarının ortaya koyduğu gibi burada Roma dönemine kadar inen bir yerleşme yeri mevcuttur. VI ve VII. yüzyıllardaki Slav işgalleri esnasında bu yöre tamamen ıssızlaştı. Yeniden iskânın oluştuğuna dair izler XIII. yüzyıldan itibaren görülür. 1244'te Lašva bölgesi (Župa) Macar Kralı II. Bela'nın hâkimiyetindeydi. Laş-